

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՄԻԶՕՐԷԱԿԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ

ԲԱՒԱԿԱՆ ժամանակ է ամբողջ աշխարհք զբաղած է միջազգային կամ ընդհանուր ժամու մը խնդրով:

Ամէն մարդ գիտէ թէ միջազգային կամ ընդհանուր ժամը ինչ բան է. այս ունուամբ կոչուած ժամն է կամ պիտի ըլլայ, համաձայնութեան համար առնուած երկրա-գնտոյս կէտի մը տեղական ժամը, որով պիտի կանոնաւորին եւ կարգադրուին այն ամէն ինչ՝ որ միջազգային օգտակարութիւն կամ բնադրոյժ մ'ունին:

Աշխարհիս այլ եւ այլ կողմերէն բազմաթիւ հեռագիր ընդունողք ամենէն աւելի կ'զգան միջազգային հեռադրատանց մէջ զանազան միջօրեականք գործածուելուն դժուարին եւ ծանր անպատեհութիւնները: Մասնաւորապէս ճանապարհորդք ամէնօրեայ փորձով կ'զգան այլ եւ այլ տեղեւոյց մէջ ժամու զանազանութեան անպատեհութիւնը. հազարին մէջէն ահա օրինակ մը զնենք:

Ամերիկայէ՝ եկող ճանապարհորդ մը՝ որ 'ի Խռուած-ստան Տիաքովար պիտի երթայ, 'ի Պրէսթ'նաւէն ելնելով՝ հոն կը հչդէ իր ժամաչափը՝ Սէն - Ղուիի աշտարակին ժամուն վրայ: Եւ տոյ երկաթուղի կը նստի Պէլթորի, Զուի-ցերիոյ եւ Դիբրոլի վրայէն՝ երթալ յԱկրամ, յԷսսէք, եւ 'ի Տիաքովար:

Գաղղիոյ մէջ ըրած բովանդակ շրջանին ժամանակ՝ իր ժամացոյցը անհամաձայն է թէ շրջանին ամէն կայարանաց ժամերուն հետ, (Փարիզու ժամ) և թէ որ և իցէ քաղաքի մը տեղական ժամուն, ճամբուն մէջ հինգ վեց անգամ կառախումբը կորսնցնելու վախէն ազատած՝ վերջապէս կ'որոշէ 'ի Պէլֆոր հասած ժամանակ՝ ժամացոյցը ճշգեղ կայարանին ժամուն հետ:

Երբ կը հասնի 'ի Պազիլէա՝ զարմանօք կը տեսնէ որ իւր ժամաչափը (chronomètre) քսան վայրկեան ետ մնացեր է (Պէրնայի ժամ) . Աւստրիա մտած ժամանակ՝ յետ ճշդելու իւր ժամը Պազիլէայի կայարանին ժամուն հետ, կը տեսնէ դարձեալ որ 28 վայրկեան ետ է մնացեր (Փրակայի ժամ) . 28 վայրկեան ալ առաջ կը տանի ժամացոյցը և կ'ըսէ ինքիբեն, աւստրո-հունգարական կայսերութեան մէջ կը գտնուի Տիաքովար, ուստի այլ ևս չեմ գալիք ժամաչափիս: Բայց ահա Շիթայնպուրըէ քիչ հեռու մերձ յԱկրամ եղած կայարանի մը մէջ կը նայի որ դարձեալ 18 վայրկեան ետ մնացեր է (Պուտաֆէշթի ժամ):

Ապահով ըլլալով իր ժամաչափին ճշդութեան վրայ՝ կը հարցնէ թէ արդեօք արեւը, երկիրս թէ իր գլուխն է որ կը դառնայ:

Եետ իր ըրած սակաւ խորհրդածութեանց և առած քանի մը տեղեկութեանց՝ վերջապէս գաղտնիքը կը պարզի. փարիզու ժամը՝ Պէրնայի, Փրակայի, և Պուտաֆէշթի ժամերէն տարբեր է:

Այս անպատեհութիւնները գարմանելու համար՝ միջազգային բազմաթիւ միջօրէականներ առաջարկուած են, բայց ցարդ և ոչ մին ընդունելի եղած է: Արդ նոր առաջարկութիւն մ'ալ կայ, այս է Եւրուսաղեմայ միջօրէականը, արդեօք այս ալ իւր նախորդաց բաղդը պիտի ունենայ:

Մաքէնի խմբագիր մը կ'ըսէ, թէ պատիւ ունեցայ որ մը տեսակցելու, բառնաբան քարոյիչ Հ. Թոնտինի ֆուարէնկիի հետ, որ անգամ է Պորնիայի Ակադեմիային, և որ զինքը ներկայացուց աշխարհագրական ուսմանց համաժողովոյն մէջ, և ուր առաջարկեց Եւրուսաղեմայ միջօրէականը ընդունիլ:

Յարգելի կրօնաւորը աղնութեամբ մեզի հետեւեալ տեղեկուած իւրենները տուաւ.

« Նախ և առաջ, ըսաւ, ներէ ինծի դիտել որ լայնութեանց բաՆաւոր միաւորութիւնը, որք կ'ըլլա Զափեն զժամն ընդ արդի ժամաՆակաչափութեան՝ այս գործը պաղղական գաղափար մ'է, և հետեւաբար՝ շատ արժանաւոր ուշադրութեան այն ամէն անձանց՝ որք տօնեցին զճարտարամեակ այս Յեղափոխութեան որ վճռեց և սահմանեց զմիութիւն չափուց և կշռոց: Երբաւի, 1875 ին փարիզու աշխարհագրական համաժողովոյն մէջ՝ Պ. Ա. Սոլոմոն, նախկին սպայ Գաղղիական նաւատորմին, առաջարկեց Եւրուսաղեմայ միջօրէականը:

այս աշարկութիւնը ուշադրութեան չարժանացաւ. — ընդհանրապէս միշտ այս եղած է առջի բերան մեծամեծ գաղափարաց առաջին ընդունելութիւնը. — Վոյինկիթընի համաժողովոյն՝ 1884, այս առաջարկութիւնը դարձեալ յետաձգեցաւ։ Այդ համաժողովոյն մէջ յորում քսանեւեց տէրութիւնք ունէին իրենց ներկայացուցիչք, ամէնքն ալ 'ի բաց առեալ Գաղղիա, Պրազիլ և Ս. Գոմինիկոս, երէնվիչի միջօրէականը ընդունեցան։ Այս որոշողութիւնը 'ի գործ չդրուեցաւ, մինչդեռ Երուսաղեմայ միջօրէականին գաղափարը՝ օրըստօրէ մեծաքայլ կը յառաջադիմէ։

Երուսաղեմայ միջօրէականը հետեւեալ տեսակիտաք մեզի ամենա յարմար կը թուի.

Երուսաղեմայ բոլորովին միջազգային բնադրոյմը՝ ամէնքն ալ կ'ընդունին, թէ Արևելից և թէ Արևմտից ամէն ժողովուրդք և ազգք հոն խառն կը գտնուին. դարձեալ Երուսաղէմ կը դառնուի այն միջազգային մեծ ճանապարհին վրայ, որ քիչ ատենէն զԵւրոպա և զԱփրիկէ պիտի միացնէ ընդ Ասիոյ։ Այս միջօրէականը, ցարդ առաջարկելոյ մէջ միակն է որ կարենայ ծառայել աշխարհիս ամէն մասանց։ Հասարակածին մօտ ըլլալով՝ աստղաբաշխական ինչ ինչ հաշուոց համար շատ յարմար պիտի գայ։ Պէտք է դիտել որ Երուսաղէմ արդէն հեռագրատուն ունի։ Եթէ հոս հաստատուի միջազգային դիտարան մը, Գումամթու արշիպեղագոսին կղզեաց միոյն մէջ ալ, օրինակի համար գաղղիական թահանէ կղզւոյն մէջ կրնայ հաստատուիլ դիտարան մը՝ ճիշդ Երուսաղեմայ հակամիջօրէականին վրայ։ Այս կերպով միջօրէականը միջազգային կ'ըլլայ, իսկ հակամիջօրէականը գաղղիական։

— Այս կարծեացդ հետևողները բազմաթիւ են։

— Աշխարհագրական յետին համաժողովոյն մէջ, երբ ես զԵրուսաղէմ առաջարկեցի, բազմաթիւ նշանաւոր անձինք համակարծիք ունեցայ։ Գաղափարը յիրաւի տարօրինակ և նոր է, բայց դիւրաւ կրնա՞ք վարժիլ, և քիչ ատենէն ինչպէս կը յուսամ պիտի ընդունիմ նաև Գաղղիոյ բոլոր գիտնականաց հաւանութիւնը, չէզոք միջօրէական մը ունենալու մասին։